
Działalność na rzecz małżeństwa jako działalność pożytku publicznego

Activity for marriage as an activity of public benefit

dr Michał Poniatowski

Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

ORCID 0000-0002-7263-4550

e-mail: m.poniatowski@uksw.edu.pl

Streszczenie: Przedmiotowy artykuł odnosi się do zagadnienia działalności na rzecz małżeństwa jako działalności pożytku publicznego. W pierwszej kolejności przedstawiono aspekt podmiotowy powyższego zagadnienia. W części pierwszej wskazano na katalog podmiotów, które mogą prowadzić tego typu działalność. W następnej kolejności odniesiono się do aspektu przedmiotowego. Analizie została poddana możliwość zakwalifikowania działalności na rzecz małżeństwa w ramach działalności pożytku publicznego. Analiza dotyczy zarówno małżeństwa świeckiego jak i kanonicznego. Ostatni aspekt merytoryczny dotyczy aspektu formalnego. W tej części artykułu przedstawiono wymogi kwalifikacji takiej działalności jako działalności pożytku publicznego. W ostatniej części artykułu zawarto wnioski końcowe.

Słowa kluczowe: małżeństwo, małżeństwo kanoniczne, rodzina, działalność pożytku publicznego, organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia

Abstract: The article in question concerns the issue of activities for the benefit of marriage as a public benefit activity. Firstly, this article presents the subjective aspect of the above issue. This part of the article describes a catalog of entities that can conduct this type of activity. Next, the subject aspect was presented. The possibility of qualifying activities for marriage as part of public benefit activities was analyzed. The analysis concerned both secular and canonical marriages. The last substantive aspect includes the formal aspect. This part of the article presents the requirements for qualifying such activities as public benefit activities. Final conclusions are presented at the end of the article.

Keywords: marriage, canonical marriage, family, public benefit activities, non-governmental organizations, foundations, associations

Treść: Wprowadzenie. 1. Aspekt podmiotowy. 2. Aspekt przedmiotowy. 3. Aspekt formalny. Wnioski.

Wprowadzenie

W polskim porządku prawnym małżeństwo i rodzina są uznawane za fundament społeczeństwa¹. Obrona i poszanowanie tych instytucji jest przedmiotem współdziałania państwa z innymi podmiotami, w tym z Kościołem Katolickim². Poza tym współdziałaniem państwo również samodzielnie chroni i opiekuje się małżeństwem³. Pojawia się zatem pytanie, czy także podmioty prywatne mogą wykonywać działalność na rzecz małżeństwa w ramach wykonywanej przez nie działalności pożytku publicznego?

Wydaje się, że skoro państwo chroniąc i opiekując się małżeństwem czyni to dla pożytku publicznego, to także podmioty prywatne mogą również podejmować działalność na rzecz małżeństwa wspierając działalność państwa albo nawet je wyręczając w odpowiednim zakresie⁴. Jednak kwalifikacja takiej działalności jako działalności

---

¹ Zgodnie z art. 11 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską (Dz. U. 1998 Nr 51 poz. 318), zwanego dalej Konkordatem: „Układające się Strony deklarują wolę współdziałania na rzecz obrony i poszanowania instytucji małżeństwa i rodziny będących fundamentem społeczeństwa. Podkreślają one wartość rodziny, przy czym Stolica Apostolska ze swej strony, potwierdza naukę katolicką o godności i nierozzerwalności małżeństwa”.

² Por. *Tamże*. W polskim porządku prawnym współdziałanie Kościoła i państwa ma szeroki charakter. Por. także M. PONIATOWSKI, *Współdziałanie między państwem a Kościołem na rzecz ubogich*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, H. STAWNIAK (red.), *Katolickie zasady relacji państwo-Kościół a prawo polskie*, Lublin 2015, s. 307-322; Z. ZARZYCKI, *Współdziałanie kościołów i innych związków wyznaniowych w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi. Wybrane zagadnienia prawne*, Studia z Prawa Wyznaniowego 10 (2007), s. 23-60.

³ Zgodnie z art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.), zwanej dalej Konstytucją: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

⁴ Jak trafnie wskazał Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 18 listopada 2009 r., sygn. akt I SA/Wr 1365/09, publ. CBOSA: „W opinii Sądu najistotniejsze przy wykładni art. 4 ustawy o wolontariacie i zarazem przy ustalaniu, czy dana działalność stanowi wykonywanie określonych w tym przepisie zadań jest zwrócenie uwagi na cel, dla którego działalność prowadzona w wymienionych w tym przepisie obszarach została uznana za działalność pożytku publicznego

pożytku publicznego, co zaskakujące, nie jest *expressis verbis* wyrażona w aktualnej treści ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁵ i w konsekwencji zostanie poddana analizie w niniejszym artykule⁶.

1. Aspekt podmiotowy

Każde działanie w sferze działalności pożytku publicznego musi być wykonywane przez konkretne podmioty. W pierwszej kolejności należy ustalić jakie podmioty mogą prowadzić taką działalność w polskim porządku prawnym, celem ustalenia ewentualnego podkatalogu podmiotów mogących działać na rzecz małżeństwa w ramach działalności pożytku publicznego. W tym aspekcie punktem wyjścia jest to, że działalność kwalifikowaną jako ustawową działalność pożytku publicznego mogą prowadzić tylko podmioty wskazane w art. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, z uwagi na taksatywny katalog podmiotów zawarty w tej ustawie. Jednocześnie można zauważyć, że jest on szeroki i nie jest on zależny od posiadania przez dany podmiot statusu organizacji pożytku publicznego⁷. Generalnie podmioty, które mogą

---

oraz – na mocy szeregu różnych przepisów prawnych – potraktowana w sposób uprzywilejowany. Kluczowe w tym zakresie wydaje się stwierdzenie „strefa zadań publicznych”, które wskazuje, że chodzi o zadania, których wykonanie ciąży co do zasady na Państwie i jego organach. Podmioty prowadzące działalność obejmującą wykonywanie tego rodzaju zadań uwalniają tym samym w części Państwo od wypełniania ciężących na nim z mocy Konstytucji i ustaw obowiązków. Istotne jest zatem, by konkretne działania, podejmowane w ogólnie wskazanych w art. 4 obszarach przez podmioty, o jakich mowa w art. 3 ustawy o wolontariacie, stanowiły realizację zadań, jakie w tym zakresie spoczywają co do zasady na Państwie i instytucjach publicznych. Ustalenie, czy działalność danego podmiotu obejmuje wykonywanie zadań wymienionych w art. 4 ustawy o wolontariacie oznacza zatem konieczność porównania przedmiotu i zakresu tych działań do zakresu i rodzaju działań należących w danej dziedzinie do kompetencji i obowiązków Państwa”.

⁵ Tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 1327 z późn. zm. Ustawa zwana dalej u.d.p.p.w.

⁶ Związek małżeński jest jedynie wymieniony w kontekście zakazów personalnych dla podmiotów, które chcą uzyskać status organizacji pożytku publicznego.

⁷ Por. u.d.p.p.w., art. 20-21.

prowadzić działalność pożytku publicznego są osobami prawnymi albo niepełnymi osobami prawnymi i można je podzielić na organizacje pozarządowe (w tym fundacje i stowarzyszenia)⁸ i pozostałe podmioty z nimi zrównane (np. spółdzielnie socjalne, czy spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i spółka akcyjna) spełniające wymogi określone w art. 3 ust. 3 u.d.p.p.w.⁹ Takiej kwalifikowanej

---

⁸ Por. *Tamże*, art. 3 ust. 2. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że cele działania fundacji są określone *explicite* w art. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach (tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 166): „Fundacja może być ustanowiona dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich, jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami”. Najszybszy cel mogą mieć stowarzyszenia. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 2261 z późn. zm.): „Stowarzyszenie jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych”. W związku z tym można dojść do wniosku, że istnieje wspólny zbiór dla działalności określonej w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, ustawy o fundacjach oraz ustawy Prawo o stowarzyszeniach. Działalność na rzecz małżeństwa nie jest *expressis verbis* wykluczona z tego zbioru, jak również nie jest w nim zawarta.

⁹ Przykładowo zgodnie z art. 3 ust. 3 pkt 1 u.d.p.p.w.: „Działalność pożytku publicznego może być prowadzona także przez: 1) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego”. W tym zakresie pojawia się kwestia jednostek wewnętrznych kościelnych osób prawnych (np. kościelne wydawnictwa czy zakłady charytatywno-opiekuńcze), o których mowa w art. 12 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. 2019 poz. 1347 z późn. zm. Jednocześnie w przypadku spółek kapitałowych warto zauważyć, że w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nie została wymieniona prosta spółka akcyjna, która jest uregulowana w art. 300¹-300¹³⁴ ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 1467 z późn. zm.). Na podstawie wykładni historycznej i systemowej należy jednak dojść do wniosku, że skoro inne spółki kapitałowe, w tym spółka akcyjna mogą prowadzić działalność pożytku publicznego to tym bardziej prosta spółka akcyjna może prowadzić tego typu działalność.

działalności nie mogą jednak prowadzić osoby fizyczne¹⁰. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na specyficzny charakter jaki mają kościelne jednostki organizacyjne, które mogą prowadzić dodatkowo działalność pożytku publicznego poza swoją działalnością wynikającą z prawa wewnętrznego i prawa wyznaniowego¹¹. Ta kategoria podmiotów niejednokrotnie jest zainteresowana ochroną instytucji małżeństwa, przy czym należy oczywiście odróżnić małżeństwo świeckie od małżeństwa kanonicznego (czy też szerzej małżeństwa wyznaniowego). Co istotne, w ramach autopoprawki projektu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wprowadzono zasadę równego traktowania organizacji pozarządowych i kościelnych¹².

To do podmiotu prowadzącego działalność pożytku publicznego lub ewentualnie innego podmiotu, który ustala statut dla tego podmiotu, należy wybór poszczególnych działalności w ramach działalności pożytku publicznego¹³. W praktyce istotne jest to, że co do zasady podmiot uprawniony może prowadzić wiele rodzajów działalności pożytku publicznego w ramach sfery zadań publicznych wymienionych w sukcesywnie poszerzającym się katalogu. Przykładowo działalność na rzecz ochrony rodziny jako działalność pożytku publicznego może prowadzić spółdzielnia socjalna, która nie działa w celu osiągnięcia zysku¹⁴.

---

¹⁰ Takie osoby mogą jednak wspierać podmioty, które działają na rzecz małżeństwa np. poprzez przekazanie im darowizny lub pomoc w charakterze wolontariusza.

¹¹ Por. także art. 25 ust. 3 Konstytucji, art. 1 Konkordatu, art. 3 ust. 3 pkt 1) u.d.p.p.w., art. 21 u.d.p.p.w.

¹² Jak wskazano w uzasadnieniu autopoprawki: „W toku prac przyjęto zasadę, że objęcie zakresem ustawy ww. podmiotów nie może tworzyć dla nich sytuacji uprzywilejowania w stosunku do organizacji pozarządowych ani też sytuacji dyskryminowania tych organizacji przez proponowaną regulację. Uznano również, że w celu uregulowania ww. zagadnienia nie jest konieczne wydanie przepisów odrębnych, a jedynie autopoprawki do projektu rządowego”.

¹³ Por. § 9 pkt 3) statutu Caritas Polska. Por. <https://caritas.pl/wp-content/uploads/2021/06/statut-caritas-polska-nowelizacja11062021.pdf> [dostęp 21.12.2022 r.].

¹⁴ Zgodnie z art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 2085 z późn. zm.): „Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków,

W związku z powyższym należy dojść do wniosku, że działalność na rzecz małżeństwa – o ile byłaby ona zakwalifikowana jako działalność pożytku publicznego – prowadzić mógłby co do zasady każdy podmiot, który według ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, może prowadzić działalność pożytku publicznego. Jednocześnie nie można traktować identycznie wszystkich podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w kontekście potencjalnego prowadzenia działalności na rzecz małżeństwa. Podmioty te zazwyczaj różnią się konfiguracją dobrowolnie wybranych poszczególnych sfer działalności pożytku publicznego¹⁵, a niektóre z nich posiadają również możliwość prowadzenia działalności dodatkowej w stosunku do działalności pożytku publicznego (np. działalność charytatywno-opiekuńczą¹⁶).

2. Aspekt przedmiotowy

Jak wspomniano powyżej zakwalifikowanie działalności na rzecz małżeństwa do katalogu działalności pożytku publicznego może być problematyczne. Po pierwsze trzeba wyraźnie podkreślić, że ustawa o działalności pożytku publicznego nie zawiera wyczerpującego katalogu działalności, które mogłyby zostać zakwalifikowane

---

pracowników oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (...)

¹⁵ Należy zauważyć, że katalog celów działalności fundacji jest otwarty i jest zbieżny ze sferą działalności pożytku publicznego określoną w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W doktrynie można jednak odnaleźć pogląd, że zakres działalności fundacji zależy od fundatora i treści art. 1 ustawy o fundacjach. Por. H. CIOCH, *Komentarz do art. 1*, w: H. CIOCH, A. KIDYBA (red.), *Ustawa o fundacjach. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 19.

¹⁶ Por. art. 38-40 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej; art. 32 ustawy z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (tekst jedn. Dz. U. 2014 poz. 1726 z późn. zm.).

jako działalność pożytku publicznego *sensu largo*¹⁷. Niniejszy wywód odnosi się jednak tylko do kwalifikacji działalności na rzecz małżeństwa w ramach tej ustawy. Analiza tego aktu normatywnego skłania do wniosku, że charakter taksatywny ma nie tylko katalog podmiotów, które mogą prowadzić działalność pożytku publicznego, ale również katalog przedmiotu prowadzonej przez nich działalności pożytku publicznego, zawarty w jego art. 4. Obejmuje on m.in. zadania odnoszące się *explicite* albo *implicite* do ochrony samej rodziny. Do pierwszego aspektu można zakwalifikować pomoc społeczną, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób¹⁸, wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej¹⁹, czy działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka²⁰. Natomiast do zadań o charakterze pośrednim można zakwalifikować m.in. udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększanie świadomości prawnej społeczeństwa²¹, czy działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży²². Zaskakujący w perspektywie aksjologii konstytucyjnej jest jednak zaznaczony we wstępie brak wskazania *expressis verbis* możliwości ochrony małżeństwa w przedmiotowej ustawie.

Wobec tego w analizie art. 4 ustawy należy posłużyć się wielopłaszczyznową wykładnią poczynając od wykładni językowej. Skoro w art. 4 u.d.p.w. brakuje pojęcia małżeństwa to w ramach wykładni językowej należy dokonać analizy innych pojęć zawartych w tym artykule, w szczególności pojęcia rodziny, które nie posiada definicji legalnej w tej ustawie. Zgodnie ze słownikiem języka polskiego rodzina to „*małżonkowie i ich dzieci; ogólniej też: osoby związane*

---

¹⁷ Taki autonomiczny charakter ma chociażby działalność charytatywno-opiekuńcza kościelnych osób prawnych.

¹⁸ Por. art. 4 pkt 1) u.d.p.p.w.

¹⁹ Por. *Tamże*, art. 4 ust. 1 pkt 1a).

²⁰ Por. *Tamże*, art. 4 ust. 1 pkt 3l).

²¹ Por. *Tamże*, art. 4 ust. 1 pkt 1b).

²² Por. *Tamże*, art. 4 ust. 1 pkt 15).

*pokrewieństwem i powinowactwem*²³. Definicję rodziny przedstawił w swoim orzecznictwie także Trybunał Konstytucyjny m.in. w wyroku z dnia 12 kwietnia 2011 roku²⁴. Wśród przedstawicieli doktryny prawa konstytucyjnego można odnaleźć nawet pogląd, że bezdzietni małżonkowie nie stanowią rodziny²⁵. Nawet przyjęcie, że pogląd ten jest prawidłowy nie skutkuje wykluczeniem możliwości każdego działania na rzecz małżeństwa w ramach działania na rzecz rodziny. Skoro możliwa jest *expressis verbis* działalność na rzecz rodziny to zasadna jest działalność na rzecz małżeństwa, aby ową rodzinę założyć (co można uznać za działanie *implicite* na rzecz rodziny). Przykładowo fundacja może udzielać porad prawnych i ekonomicznych młodym małżonkom w jaki sposób mogą uzyskać dofinansowanie do zakupu własnego mieszkania lub domu ze środków publicznych,

²³ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/rodzina.html> [dostęp 21 grudnia 2022 r.].

²⁴ Sygn. akt SK 62/08, publ. Dz. U. 2011 Nr 87 poz. 492): „W świetle przepisów konstytucyjnych za «rodzinę» należy zatem uznać każdy trwały związek dwóch lub więcej osób, składający się z co najmniej jednej osoby dorosłej i dziecka, oparty na więzach emocjonalnych, prawnych, a przeważnie także i na więzach krwi. Rodzina może być «pełna», w tym «wielodzietna» lub «niepełna». Rodzina «pełna»składa się z dwojga osób dorosłych pozostających we wspólnocie domowej i związanych więzami uczuciowymi oraz wychowywanego przez nie wspólnego dziecka (dzieci). Rodzinę «niepełną» tworzy natomiast jeden dorosły i wychowywane przez niego dziecko (dzieci) (zob. np. L. Garlicki, uwaga 4 do art. 71, (w:) Konstytucja..., s. 2; M. Dobrowolski, Status prawny rodziny w świetle nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, «Przegląd Sejmowy» nr 4/1999, s. 24)”. Warto dodać, że w orzecznictwie pojawia się również próba interpretacji pojęcia rodziny również na podstawie aktów niższego rzędu np. ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (tekst jedn. 2021 poz. 1744 z późn. zm.). Przykładowo, zgodnie z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 15 marca 2016 r., sygn. akt II SA/Bd 56/16, publ. CBOŚA: „Wbrew temu co twierdzi organ cytowane przepisy art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o Karcie Dużej Rodziny nie definiują pojęcia «rodziny» jako takiej, a jedynie określają jaki rodzaj rodziny należy uznawać za rodzinę wielodzietną. Co więcej w art. 4 ust. 1 ustawy o Karcie Dużej Rodziny za istotne kryterium wskazujące na istnienie rodziny wielodzietnej ustawodawca nie wskazał istnienia związku małżeńskiego pomiędzy rodzicami, ale okoliczność, że rodzinę tworzy co najmniej trzej dzieci będących «na utrzymaniu» rodzica (rodziców) lub małżonka rodzica”.

²⁵ Por. W. BORYSIAK, *Komentarz do art. 18*, w: M. SAFJAN, L. BOSEK (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz Art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 488.

co może mieć znaczenie dla podjęcia przez nich decyzji o posiadaniu potomstwa. Jednocześnie wśród przedstawicieli tej doktryny można odnaleźć trafny pogląd uznający to, że pojęcie małżeństwa występuje od tysięcy lat w europejskiej kulturze prawnej²⁶.

W ramach wykładni historycznej warto zwrócić uwagę, że w ramach projektu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, nie zawarto możliwości działania na rzecz małżeństwa, podobnie jak i bezpośredniego wspierania samej rodziny²⁷. Warto jednak zauważyć, że w projekcie tej ustawy pomoc rodzinie mieściła się w ramach działalności charytatywnej i pomocy społecznej²⁸. Możliwość wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w ramach sfery zadań publicznych, pojawiła poprzez dodanie w art. 4 ust. 1 pkt 1a) ustawą z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej²⁹. Z drugiej strony można zauważyć, że pierwotnie było 16 sfer działalności pożytku publicznego, a obecnie jest już 41³⁰. Wobec tego należy dojść do wniosku, że w związku z nowelizacjami, które umożliwiły działania na rzecz rodziny zarówno *explicite*, jak i *implicite* należy przyjąć rozszerzający kierunek wykładni działania na rzecz rodziny.

Kolejnym rodzajem wykładni, który warto zastosować w tym aspekcie jest wykładnia systemowa. Warto w tym miejscu zacytować treść art. 18 Konstytucji: „*Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej*”. Tym samym małżeństwo znajduje się pod ochroną i opieką państwa nie mniejszą niż rodzina. Co istotne – zarówno małżeństwo, jak i rodzina są uznawane jako

²⁶ Por. *Tamże*, s. 478.

²⁷ Por. art. 4 ust. 1 pkt 1), 1a) u.d.p.p.w.

²⁸ Por. Rządowy projekt ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Druk nr 263, Sejm IV kadencji.

²⁹ Por. Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887.

³⁰ Sukcesywny rozwój tego katalogu podkreśliła J. Blicharz. Por. J. Blicharz, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych*, Warszawa 2012, s. 65.

wartości podstawowe³¹. Nie jest przypadkowe również uprzednie użycie w tej normie małżeństwa w stosunku do rodziny, przy założeniu racjonalności prawodawcy. Co do zasady skutkiem małżeństwa jest założenie rodziny, macierzyństwo i rodzicielstwo³². W doktrynie prawa rodzinnego funkcjonuje nawet pojęcie rodziny małżeńskiej³³. Poza Konstytucją należy zwrócić uwagę również na standard umów międzynarodowych, który jest zawarty w wielu umowach międzynarodowych chroniąc małżeństwo razem z rodziną. Taka ochrona ma miejsce zarówno w wielostronnych umowach międzynarodowych (uniwersalnych³⁴, jak i regionalnych³⁵) oraz bilateralnych umowach

³¹ Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2020 r., sygn. akt I NSNc 42/20, publ. www.sn.pl: „Zasada szczególnej ochrony rodziny wyrażona została w art. 18 i art. 71 Konstytucji RP, znalazła się również w wielu przepisach KRO oraz w ustawodawstwie socjalnym. Regulacja zawarta w art. 18 Konstytucji RP odnosi się do czterech podstawowych wartości (małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa), o których wysokiej pozycji świadczy to, że na ustawodawcy spoczywa nakaz zapewnienia im nie tylko ochrony, ale także opieki (por. M. Safjan, L. Bosek, Konstytucja RP t. I, Komentarz do art. 1-86, s. 465, p. 1). Przepis ten posiada charakter *lex generalis* w stosunku do szczególnych regulacji zawartych w art. 71 oraz art. 72 Konstytucji RP. Nakazuje podejmowanie przez państwo takich działań, które umacniają więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz między małżonkami (wyrok TK z 18 maja 2005 r., K 16/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 51)”.

³² Jak słusznie wskazano w doktrynie prawa rodzinnego, choć rodzina może powstać bez dopełnienia formalnych przesłanek, to funkcje rodziny opartej na małżeństwie są wsparte sankcją prawną. Por. T. SMYCZYŃSKI, M. ANDRZEJEWSKI, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 6.

³³ Por. *Tamże*.

³⁴ Przykładowo, na podstawie art. 10 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 169) Państwa Strony tego Paktu uznały, że: „Należy udzielić jak najszerzej ochrony i pomocy rodzinie jako naturalnej i podstawowej komórce społeczeństwa, w szczególności przy jej zakładaniu i w okresie trwania odpowiedzialności rodziny za opiekę i wychowanie dzieci pozostających na jej utrzymaniu. Związek małżeński powinien być zawierany przy swobodnie wyrażonej zgodzie przyszłych małżonków”.

³⁵ Przykładowo, zgodnie z art. 12 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. 1993 Nr 61 poz. 284): „Mężczyźni i kobiety w wieku małżeńskim mają prawo do zawarcia

międzynarodowych, w szczególności konkordatach zawieranych przez Stolicę Apostolską z wieloma wspólnotami politycznymi³⁶.

Przechodząc do kolejnego rodzaju wykładni należy zadać pytanie jakie jest *ratio legis* art. 4 u.d.p.p.? Celem tego artykułu ustawy jest określenie sfery działalności pożytku publicznego. W związku z tym, zasadnicza kwestia odnosi się do tego, czy działalność na rzecz małżeństwa spełnia cel ustawy. Punktem wyjścia powinna być w tym zakresie aksjologia konstytucyjna, która powinna być w polskim porządku prawnym uszczegóławiana także na poziomie ustawowym. W konsekwencji należy ustalić, czy małżeństwo jest wartością chronioną przez Konstytucję. Ochrona małżeństwa jest wpisana *expressis verbis* w art. 18 Konstytucji. Należy zwrócić uwagę, że artykuł ten odpowiada aksjologii konstytucyjnej i rozpoczyna się od wartości jaką jest małżeństwo, co ma znaczenie wobec funkcjonującej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego gradacji tych wartości³⁷. Skoro przed rodziną wymieniono małżeństwo, to małżeństwo powinno być co najmniej tak samo chronione jako wartość jak rodzina. Tym samym, skoro można na rzecz rodziny prowadzić działalność pożytku publicznego, to tym bardziej na rzecz małżeństwa. W kontekście gradacji wartości można również zauważyć, że sfera zadań publicznych obejmuje wartości zajmujące w tej hierarchii niższe miejsce niż małżeństwo (np. możliwość działania na rzecz turystyki i krajoznawstwa³⁸).

Mając powyższe na uwadze, należy dojść do wniosku, że złożona wykładnia art. 4 u.d.p.p.w. skłania do wniosku, że działalność na rzecz małżeństwa mieści się w ramach działalności pożytku publicznego.

Na podstawie dotychczasowego wyводу wniosek ten należy odnieść do małżeństwa świeckiego. W konstytucji i w prawie międzynarodowym ochrona małżeństwa odnosi się do małżeństwa

---

małżeństwa i założenia rodziny, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tego prawa”.

³⁶ Por. art. 11 Konkordatu.

³⁷ Por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. akt K 18/10 (publ. Dz. U. 2013 poz. 88).

³⁸ Por. art. 4 ust. 1 pkt 19) u.d.p.p.w.

świeckiego. Natomiast małżeństwo kanoniczne jest regulowane przez prawo kanoniczne przy jednoczesnym obowiązywaniu zasady poszanowania autonomii i niezależności Kościoła i państwa, każdego we własnym zakresie. W związku z tym pojawia się kolejne problematyczne zagadnienie szczegółowe w postaci możliwości działania na rzecz małżeństwa kanonicznego. Katalog zawarty w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, nie zawiera możliwości działania związanej z celami religijnymi, które mogłyby zostać zakwalifikowane jako działalność pożytku publicznego. Jednakże warto w ramach wykładni systemowej zwrócić uwagę na inne ustawy. Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2014 roku o zasadach prowadzenia zbiorów publicznych³⁹: *„Zbiórką publiczną jest zbieranie ofiar w gotówce lub w naturze w miejscu publicznym na określony, zgodny z prawem cel pozostający w sferze zadań publicznych, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie [...], oraz na cele religijne”*. Co ciekawe owe cele religijne zostały przywrócone w trakcie procedury legislacyjnej, po uwzględnieniu uwag w ramach konsultacji społecznych⁴⁰. Istnieje zatem zauważalna dysproporcja między tymi dwiema ustawami. Ponadto należy zwrócić uwagę na zwolnienia podatkowe związane m.in. przekazywaniem darowizn na cele kultu religijnego. Działalność związków wyznaniowych jest uznawana bowiem za działalność społecznie użyteczną. Warto w tym miejscu chociażby wskazać na linię orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego w zakresie finansowania ze środków publicznych nauczania religii czy też uczelni kościelnych. Związki wyznaniowe mają szczególną

---

³⁹ Tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 1672 z późn. zm.

⁴⁰ Zgodnie z uzasadnieniem tej ustawy: „Caritas Polska oraz Sekretariat Generalny Konferencji Episkopatu Polski zgłosiły, że projekt nie uwzględnienia możliwości prowadzenia zbiórki publicznej na cele religijne, która jest dopuszczona w obowiązującej ustawie o zbiorach publicznych. Obecnie obowiązująca ustawa o zbiorach publicznych z 1933 r. przewiduje organizowanie zbiorów na cele religijne. Taka możliwość powinna istnieć także w nowej ustawie. Projekt ustawy został poprawiony przez dodanie do celów zbiórki publicznej pozostających w sferze zadań publicznych także celów religijnych”.

rolę w wychowaniu, i tym samym możliwość pośredniego budowania społeczeństwa obywatelskiego. Można rozważyć a nawet postulować aby do katalogu sfery działalności pożytku publicznego wpisać również działalność związaną z kultem religijnym *per analogiam*, jak w ustawie o zasadach prowadzenia zbiorów publicznych. Jednakże z uwagi na taksatywne katalogi zawarte w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, należy dojść do wniosku, że w ramach aktualnego stanu prawnego tej ustawy, działalność pożytku publicznego może być prowadzona na rzecz małżeństwa świeckiego. Działania na rzecz małżeństwa kanonicznego (np. poprzez prowadzenie nauk przedmażeńskich) należy uznać za co najmniej problematyczne, przy aktualnym brzmieniu przepisów. Jednakże mając na uwadze, że w polskim porządku prawnym funkcjonuje tzw. małżeństwo konkordatowe, które skutkuje co do zasady równoległym i autonomicznym funkcjonowaniem dwóch małżeństw tj. małżeństwa świeckiego i małżeństwa kanonicznego⁴¹, nie można wykluczyć, że działanie na rzecz małżeństwa świeckiego będzie miało *implicite* skutki dla małżeństwa kanonicznego. Przykładowo, może mieć to miejsce w przypadku funkcjonowania poradni psychologicznych dla małżonków, finansowanych przez organizacje pozarządowe. Budowanie relacji personalnych pozwala lepiej funkcjonować małżonkom zarówno w małżeństwie świeckim, jak i w małżeństwie kanonicznym.

---

⁴¹ Por. T. SMYCZYŃSKI, M. ANDRZEJEWSKI, *Prawo rodzinne...*, s. 34-35. Jak słusznie stwierdził P. Majer małżeństwo konkordatowe wydaje się najlepszą formą dla wyrażania wspólnej odpowiedzialności za małżeństwo i rodzinę, albowiem małżeństwo i rodzina stanowią znakomitą płaszczyznę współpracy Kościoła i państwa. Por. P. MAJER, *Problemy dotyczące zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi. Aspekty kanoniczne i cywilne*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, B. PIERON (red.), *Przynależność do Kościoła a uczestnictwo wiernych w życiu publicznym*, Lublin 2014, s. 167. Jednocześnie należy zauważyć, że w kanonistyce funkcjonuje pogląd, że naruszenie zakazu zawierania małżeństwa kanonicznego bez skutków cywilnoprawnych nie skutkuje nieważnością samego małżeństwa kanonicznego. Por. Z. JANCZEWSKI, *Kanoniczny zakaz zawarcia małżeństwa niewywołującego skutków na forum cywilnym*, w: P. RYGUŁA (red.), *Skutki cywilnoprawne małżeństwa kanonicznego ze szczególnym uwzględnieniem prawa w Polsce, Słowacji i Republice Czeskiej*, Kraków 2014, s. 96.

Jednocześnie funkcjonowanie poradni prawnych w celu doradzania małżonkom w ramach małżeństwa świeckiego, należy uznać za dopuszczalne (np. w zakresie porady prawnej w celu orzeczenia separacji), a za niedopuszczalne – pomoc prawną małżonkom w zakresie prawa kanonicznego (np. pomoc przy przygotowaniu skargi o stwierdzenie nieważności małżeństwa kanonicznego). Ponadto należy zwrócić uwagę również na możliwość pomocy społecznej, która może być niesiona wobec osób niezależnie czy zawarły małżeństwo świeckie lub małżeństwo kanoniczne.

3. Aspekt formalny

Każdy z uprawnionych podmiotów wskazanych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, może prowadzić działalność, która będzie uznana za działalność pożytku publicznego, po spełnieniu wymogów wskazanych w tej ustawie. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę w aspekcie podmiotowym na formalny wymóg określenia działalności pożytku publicznego w statucie lub innym akcie wewnętrznym⁴². Co istotne, gdy dana działalność nie jest wpisana jako działalność pożytku publicznego w tych aktach, problematyczne będzie zakwalifikowanie danej działalności jako działalności pożytku publicznego. Nie wystarczy samo działanie, które można ocenić jako pozytywne. Ponadto należy wskazać, w jaki sposób cele te mogą być realizowane. Pragmatycznym rozwiązaniem będzie zawarcie tych sposobów w katalogu otwartym. W ten sposób jest określane spektrum możliwej działalności podmiotu. W praktyce nie trzeba wykonywać wszystkich działalności pożytku publicznego wpisanych do tych aktów. W ramach pragmatyki lepiej zatem wpisać więcej potencjalnie możliwych działań i zacząć je wykonywać w ramach potrzeb, niż zmieniać statut i czekać na wpisanie odpowiedniej zmiany w Krajowym Rejestrze Sądowym. Drugim krokiem jest już samo wykonywanie działalności na rzecz małżeństwa z wykorzystaniem personelu danego podmiotu, osób lub innych

---

⁴² Por. art. 10 ust. 3 u.d.p.p.w..

podmiotów w ramach umów cywilnoprawnych (np. umowy zlecenia, o dzieło, współdziałania) lub wolontariuszy (w ramach zawieranego porozumienia).

Wobec powyższego można dojść do wniosku, że aspekt formalny można podzielić na etap przygotowawczy i wykonawczy. Ten drugi etap jest zależny od pierwszego. Pierwszy etap nie musi natomiast skutkować drugim etapem. Tym samym działalność na rzecz małżeństwa musi być wprawdzie wpisana do statutu lub innego aktu wewnętrznego jako potencjalnie wykonywana działalność pożytku publicznego. Dodatkowo warto określić czy będzie ona nieodpłatna czy też odpłatna. Natomiast samo wykonywanie takiej działalności ma już charakter fakultatywny. Ten charakter zmieni się, gdy dany podmiot dobrowolnie zobowiąże się do prowadzenia działalności na rzecz małżeństwa np. przyjmując dotację lub zawierając umowę.

Wnioski

Powyższy wywód skłania do kilku wniosków końcowych. Po pierwsze należy uznać, że małżeństwo jako wartość funkcjonująca w ramach aksjologii konstytucyjnej nie ma mniejszej wartości aniżeli wartość jaką jest rodzina. Ponadto na podstawie wielopłaszczyznowej wykładni możliwa jest interpretacja art. 4 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, umożliwiającą działalność na rzecz małżeństwa, jako działalność pożytku publicznego. Pozwala to m.in. finansować działalność na rzecz małżeństwa z odpisu podatkowego w wysokości 1,5 %. Jednocześnie nie można również wykluczyć możliwości działania *implicite* w niektórych przypadkach, na rzecz małżeństwa kanonicznego w ramach działalności pożytku publicznego.

Wsparcie instytucji małżeństwa przez tzw. trzeci sektor nie powinno być obojętne dla budowania relacji między małżonkami, a w konsekwencji trwałości instytucji małżeństwa w jego świeckim aspekcie. Jednocześnie nie można również wykluczyć także pośredniego wpływu na relacje małżeńskie także w małżeństwach kanonicznych (pamiętając jednocześnie o odmienności tego typu małżeństwa i jego nierozzerwalności).

De lege ferenda należy postulować wpisanie do katalogu zawartego w art. 4 ustawy o działalności pożytku publicznego, możliwości „działania na rzecz małżeństwa”, co będzie odpowiadało aksjologii konstytucyjnej oraz aktom prawnym wyższego rzędu aniżeli przedmiotowa ustawa. Należy przypuszczać, że przedmiotowa zmiana może odnieść pozytywne skutki w realizacji celów ustawowych.

References

Źródła

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r.*, Dz. U. 1998 Nr 51 poz. 318.
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.*, Dz.U. 1977 nr 38 poz. 169.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r.*, Dz. U. 1993 Nr 61 poz. 284.
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny*, tekst jedn. 2021 poz. 1744 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 14 marca 2014 r. o zasadach prowadzenia zbiorów publicznych*, tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 1672 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych*, tekst jedn. Dz. U. 2020 poz. 2085 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 1327 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych*, tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 1467 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*, tekst jedn. Dz. U. 2014 poz. 1726 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, tekst jedn. Dz. U. 2019 poz. 1347 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach*, tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 166.

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2020 r., sygn. akt I NSNc 42/20, www.sn.pl.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 15 marca 2016 r., sygn. akt II SA/Bd 56/16, publ. CBOSA.

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. akt K 18/10, publ. Dz. U. 2013 poz. 88.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 kwietnia 2011 r., sygn. akt SK 62/08, publ. Dz. U. 2011 Nr 87 poz. 492.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu z dnia 18 listopada 2009 r., sygn. akt I SA/Wr 1365/09, publ. CBOSA.

Literatura

- BLICHARZ J., *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Ustawa o spółdzielniach socjalnych*, Warszawa 2012.
- BORYSIAK W., *Komentarz do art. 18*, w: M. SAFJAN, L. BOSEK (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz Art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 464-495.
- CIOCH H., KIDYBA A., *Ustawa o fundacjach. Komentarz*, Warszawa 2010.
- JANCZEWSKI Z., *Kanoniczny zakaz zawarcia małżeństwa niewywołującego skutków na forum cywilnym*, w: P. RYGUŁA (red.), *Skutki cywilnoprawne małżeństwa kanonicznego ze szczególnym uwzględnieniem prawa w Polsce, Słowacji i Republice Czeskiej*, Kraków 2014, s. 85-97.
- MAJER P., *Problemy dotyczące zawarcia małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilnymi. Aspekty kanoniczne i cywilne*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, B. PIERON (red.), *Przynależność do Kościoła a uczestnictwo wiernych w życiu publicznym*, Lublin 2014, s. 151-167.
- PONIATOWSKI M., *Współdziałanie między państwem a Kościołem na rzecz ubogich*, w: J. KRUKOWSKI, M. SITARZ, H. STAWNIAK (red.), *Katolickie zasady relacji państwo-Kościół a prawo polskie*, Lublin 2015, s. 307-322.
- SAFJAN M., BOSEK L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, Warszawa 2016.
- SMYCZYŃSKI T., ANDRZEJEWSKI M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022.
- ZARZYCKI Z., *Współdziałanie kościołów i innych związków wyznaniowych w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi. Wybrane zagadnienia prawne*, *Studia z Prawa Wyznaniowego* 10 (2007), s. 23-60.

Nota o autorze

dr Michał Poniatowski – ur. 1983, doktor nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego (2012), adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, wykładowca Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie, adwokat świecki, adwokat kościelny. Specjalizuje się w prawie kościelnym, prawie małżeńskim, prawie organizacji pozarządowych, a także w takich gałęziach prawa jak prawo karne, prawo cywilne oraz prawo administracyjne wraz z odpowiednimi procedurami, w szczególności w ujęciu porównawczym. Posiada doświadczenie w występowaniu przed wieloma sądami jako pełnomocnik stron w ww. gałęziach prawa. Jego praktyka sądowa pozwala na analizę prawa pod kątem skuteczności, a także stosowania praw i obowiązków stron przed wymiarem sprawiedliwości.

